

Březanovi listy - č.2 2020

Pohřební štít pana Petra Ursina Voka

Obsah

Oplakávání posledního Rožmberka str. 3 – 19

Kat – mistr ostrého meče: str. 18 – 22

Historická analýza současného průšvihů: str. 23 – 29

Fotoreportáž aneb S foťákem při rekonstrukci Bílé hory: str. 30 – 39

Speciál: Zpověď posledního Rožmberka: str. 40 – 49

Oplakávání posledního Rožmberka

Příští rok tomu bude 410 let od úmrtí velkého renesančního kavalíra. Bez nadsázky nejvýznamnější český šlechtic druhé poloviny 16. století a počátku 17. století. Bonviván, sběratel. Člověk který významně ovlivnil architekturu na jihu Čech. Šlechtic který vybudoval ohromnou knihovnu - snad největší ve střední Evropě své doby.

Mezi jeho přátele se řadilo mnoho významných šlechticů v Zemích Koruny české a stejně tak i mimo jeho hranice.

Člověk, který se nesmazatelně zapsal do dějin Zemí Koruny české a střední Evropy. Ale i do srdcí lidí v průběhu staletí. Určitě nejznámější český šlechtic raného novověku.

V neposlední řadě je to i „značka“, symbol jedné historické epochy.

Petr Vok Wolf z Rožmberka

Portrét pana Voka jako postaršího muže. Povšimněte si jeho Řádu rožmberské lebky

Zveme naše čtenáře na malé zastavení. Pojdme se podívat, co předcházelo jeho úmrtí a co následovalo po jeho odchodu z tohoto světa.

Ještě 25. srpna 1611 se obíral Petr Vok úmyslem navštívit v nejbližších dnech a ve společnosti svého dědice pana ze Švamberka svůj dědičný klášter ve Vyšším Brodě. Nyní tam měla tedy dorazit už jenom jeho tělesná schránka. Ve starobylém klášteře dospěli mezitím k závěru nečinit

napříště pohřbu posledního z rodu zakladatelů nijaké těžkosti, spíše naopak vyjít záležitosti vstříc a představit se tak v příznivém světle i novému svému patronovi.

Co tedy bylo na smuteční tabuli: 10 telat a 67 jehňat nebo 7 telat, 61 jehňat a 12 skopců, 48 vykrmených husí, 35 kačen, 39 kapounů, 370 slepic a 60 větších kuřat, 8 "indiánů" (tj. krocanů - pozn. autora), 237 žejdlíků sádla, 12 žejdlíků a 17 liber másla, 860 vajec a 291 větelů ovsa. Když pomyslíme, že se těmito čísly jistě nijak nevyčerpává celková suma vší spotřeby při pohřební hostině a jde tu toliko o jediný výčet, který se písemně dochoval, získáme teprve jakousi povšechnou představu o tom, jak obrovský asi náklad to se vším všudy musel být. Celá smuteční slavnost v Třeboni jakož i ve Vyšším Brodě musela podle všeho pohlit opravdu značnou sumu peněz; právě v oněch časech nebylo nakonec nic možno poříditi nějak levně či snadno.

O samotné vyšebrodské pohřební slavnosti a zejména o smutečním průvodu nepodávají nám klášterní akta žádné jiné údaje, než že se očekávala přítomnost vyslanců knížete Kristiána z Anhaltu, dále landkraběte z Leuchtenberka, vévodů z Braunschweigu a Karla z Münsterberka jakož i vévody Jana Kristiána z Briegu a markraběte Jana Jiřího Krnovského. Byli však, jak už shora zmíněno a následně i stvrzeno, očekávání zejména zástupci kurfiřtů, jejichž přítomnost byla náležitá daleko spíše, zatímco jinak byli ještě pozváni: zástupci stavů země nad Enzí (tj. hornorakouských - pozn. překl.), hrabě Bedřich z Fürstenberka, dále pán z Černemblu (rakouský rod kraňského původu - pozn. překl.), stará paní z Hradce, pan Šebestián ze Švamberka (tento s 10 koňmi) atd. Starobylá rožmberská hrobka, do níž měl být pochován i Petr Vok, byla podle všeho otevřena 28. ledna. Opat přizval k tomuto aktu hraběte Zrinského, který ovšem toto pozvání písemně odmítl: nemůže se prý "k otevření té známé hrobky či sepulkra pana z Rožmberka v Kristu blahé paměti osobně dostavit pro tělesnou slabost (Jan Zrinský, dědic menší části rožmberského majetku, zemřel brzy po pohřbu posledního Rožmberka 24. února tr. - pozn. překl.) a jiná svá zaneprázdnění, posílá však sluhu Wolffa a přeje si, aby kostel mezitím byl co jen možno dobře zajištěn proti osobám, které tam nemají co činit, aby nemohly volně tam pobíhat a ometat se v každém jeho koutu."

V předvečer svátku Hromnic, tj. ve čtvrtek 1. února, "byl (konečně) tu pochován za přítomnosti různých kurfiřtských i knížecích vyslanců a jiných vznešených pánů urozeného stavu a za nemalých výdajů domu Božího veledůstojný kníže (sic! - pozn. autora!) a pán, pan Petr Vok Ursin z Rožmberka" atd., jak zní soudobý zápis v aktech vyšebrodského kláštera. Pečeť zesnulého byla už předtím rozlomena a nyní byly i šrouby kruhů na uzávěru rodové hrobky Rožmberků ukrouceny, "aby tak nikdo více nemohl do ní vejít." Nedlouho nato se hrobky zmocnila pověst. Tak píše zejména známý dějepisec Balbín v roce 1677: "Kláster Vyšší Brod byl pohřebním místem celého rodu (Rožmberků), sem byli všichni páni z Růže převezeni a tady i pochováni.

Smuteční prapor pana Voka

Petr Vok z Rožmberka zemřel 6. listopadu 1611 krátce po čtvrté hodině ranní. Po smrti bylo mrtvé tělo podrobena pitvě. Po skončení pitvy bylo tělo balzamováno. Od 8. listopadu bylo tělo vystaveno v jedné ze zámeckých místností, kde se památce zemřelého chodili poklonit šlechtici, duchovní, měšťané i poddaní. Třídenní pohřební slavnost začala 30. ledna 1612. Smuteční průvod se vydal z třeboňského zámku do farního kostela sv. Jiljí. Rakev s mrtvým tělem neslo dvacet čtyři rytířů. Rakev byla pokryta aksamitovým přehozem s rožmberskými a ursinovskými erby. Po stranách rakve kráčelo padesát měšťanů z rožmberského dominia, a také rožmberští ozbrojenci. Pohřeb částečně poznamenala neúčast některých pozvaných knížat a nejvyšších úředníků Českého království, kteří se ve stejný čas sjeli do Prahy, aby se postarali o vyřízení záležitostí souvisejících s úmrtím Rudolfa II. Přesto se jej zúčastnili vyslanci nekatolické šlechty z Říše (např. vyslanci Fridricha Falckého, Jindřicha Julia Brunšvického, Kristiána I. z Anhaltu–Bernburgu, Karla Minsterberského, Jana Jiřího Krnovského aj.). Zádušní bohoslužbu v kostele svatého Jiljí sloužil nejvyšší představitel jednoty bratrské Matěj Cyrus. Vzhledem ke konfesijní různorodosti smutečních hostů se Cyrus snažil vyhnout všem momentům, které by se někoho z přítomných mohly negativně dotknout. Kázání uzavřel lyrickou oslavou rožmberského rodu. Během kázání jako symbol zániku rožmberského rodu rozlomil tabulku s nakreslenou červenou růží a shodil ji z kazatelny.

Vokova pohřební medaile

Růže tato vykořeněná: Ale jest do lepší zahrady přesazená. Není rod slavný pánův z Rožmberka rezptýlen, ale jest do své vlasti (věříme nebeské) všecken spolu shrnut a shromážděn. Zde na světě jedni podruhých succesive živi byli, nyní se všickni v onom životě shledali: Zde se neviděvše předkův a potomkův svých neznali, v věčném životě se shledali, uhledali a radostně poznali. “ — Matěj Cyrus

Pohřební slavnosti přišly Švamberky na více než 18 000 míšeňských kop grošů.

Pohřební štít pana Petra

Původně chtěl být Petr Vok pohřben v protestantském kostele sv. Jošta v Českém Krumlově, kde pro ten případ nechal vystavět hrobku. Po prodeji Českého Krumlova měl však obavy o osud protestantského kostela na komorním panství a rozhodl proto, že jeho tělo i tělo jeho manželky budou pohřbeny v rodinné hrobce ve Vyšším Brodě, i když to znamenalo, že bude pohřben v katolickém kostele. Rodová tradice tak zvítězila nad náboženským přesvědčením. Přes prvotní odpor vyšebrodského opata, který se zdráhal pohřbít v katolickém kostele jinověrce, se ukázalo, že i pro klášter bylo pohřebiště významné, o čemž mimo jiné svědčí i vybudování epitafu s rožmberským motivem v letech 1623–1629.

Pomiň, ranní červánku,

Ejhle, nebe hoří,

Třesk a blesk nám do spánku

Ržá zemí i moři,

Vonnou růži plameny
Ohně slunka vzchopí,
Když jen deštné prameny
Poprvé ji skropí.
Ana tak po mnoho let
Nám kvetla ta Růže,
Z mar Ursinů viz teď květ,
Růže zesnout může.
Odkvétá nám, odkvétá,
Životu se ztrácí,
Ergo rod ten ze světa
Má jít, v prach se vrací.
Bůh se s ní teď veselí,
Ej, v klín se mu složí
Růže naše s anděly,
Krásu svoji množí
Ana v říši Boží.
Slavný rytíř odloží
provždy teď svou zbroji.
Spi už, Růže, na loži
po všem nepokoji.
Pancíř, kyrys, helma, štít
leží bokem hrobu,
odění tak nechal být,
ctnost jen za ozdobu.

Ustal boj, teď přišel čas
do Božího domu
vejít mu co vítěz zas,
s věncem slávy k tomu.

I tu stvůru poslední,
smrt, přemohls celou,
v záři slunce pohlédni,
ďábla spoutals tělo.

Vivat Petr, z Růže pán,
u Božího Syna
stojí teď a z nebe bran
radostný jas vzlíná.

Nový šat mu obléká
Kristus v slávě Boží.

Nesmrtelnost odvěká,
tu už neodloží.

Leichenkarmen

Pakh dich fort du Morgenrödt
Es folgt nach der Regen,
Tonner, Blitz von dir entsteht,
Erdt und Meer bewegen,
Rosen blühen auf gar schnell
Wan die Sonn sie khüsset,
Oder wan der Regen-Quell
Über sie begiesset.

Klar und hell so manches Jahr

Vnß Ursiner Röslein

Oft erquicket - auf der Bahr

Nun sie ganz verwelkht sein.

Rosen haben nun verblüht

Ort und stell Verlassen,

Stamm und Namen ganz verschied,

Ey Ey mueß Erblassen.

Nun sie in dem Himmelreich

Blühet ganz vergnüget,

Engelischen Geistern gleich

Rosenberg obsieget,

Glory bei Gott krieget.

Edler Ritter leget ab

Nun die Wehr und Waffen,

Ruhet sanft im Rosengrab,

Es ist Zeit Zu schlafen.

Pantzer, Küraß, Helm und Schildt

Habt Ihr rasch geführet,

Dieses alles nichts Mehr gilt

Tugend Euch nun zieret.

Leget ab, der streidt ist auß

Und die Zeit zu kriegen,

Er wird in deß Herren hauß

Triumphierend siegen.

Dan weill er den Letzten feindt,
Den todt überwunden
Ihm die Himmelson nun scheindt,
Satan ist gebunden.
Vivat Petrus von der Roß,
In des Himmels Freiden
Ruhet er in Christi Schoß
Der wird Ihn bekleiden.
Sein Kleydt ist Unsterblichkeit
Glory ist sein Degen,
Den Er nun in Ewigkeit
Nimmer wirdt ablegen.

ANONYM (17. stol.)

Ó milí Čechové,
již jste ho ztratili,
zvlášť páni stavové,
platné rady zbyli.
Růže nám uvadla,
dům slavný se zbořil,
krásná věž padla,
sloup pevný se zlomil.
Růžičko červená,
růžičko přemilá,
bylas utěšená,
velmi ušlechtilá.

již své moci zbudeš,
již po tobě věta,
již víc kvíst nebudeš
do skonání světa.

Velmi páni slavní
zhusta odcházejí,
platní, také správní,
ti nám pomíjejí,
jako i tento pán,
jenž na marách leží,
jestiž za příklad nám.

Pomníti náleží,
jaké jest proroctví,
když ten rod přestane,
že České království
v svornosti nestane,
ano po odjití
té přeslavné růže
že se bude díti
čím dál tím hůře.

A nediv se žádný,
že smím toho psáti,
neboť svět neřádný
nemůže dlouho státi,
však i my zemřítí

všickni též musíme

a do země jíti,

smrti okusíme.

Šimon Lomnický

Devatenáct let po smrti Viléma z Rožmberka, v poslední třetině srpna 1611, ulehl na smrtelné lože na třeboňském zámku jeho mladší bratr, Petr Vok. Ve čtvrtek 27. října již jen stěží poznal Kateřinu Hradeckou z Montfortu, manželku Adama II. z Hradce, kterou dobře znal, a o dva dny později již nebyl s návštěvou schopen komunikovat. Za přítomnosti dědiců rožmberských majetků Jana Jiřího ze Švamberka a Jana Zrinského ze Serynu, několika služebníků a psa, který mu dělal v nemoci společnost a často „skučel a spolutrápení spánem jměl“, dokončil Petr Vok z Rožmberka svůj život v neděli 6. listopadu 1611, ve čtvrt na pět ráno. Tělo posledního Rožmberka bylo kvůli zjištění příčiny smrti ještě tentýž den podrobeno pitvě, která prokázala vodnatelnost, způsobenou cirhózou jater, a poškozené plíce. Po pitvě bylo tělo naplněno konzervačními a vonnými bylinami, potřeno mastmi a oblečeno do pohřebního šatu, který svým střihem a provedením připomínal běžný oděv odpovídající vladařově postavení a věku. Punčochy na nohou a suknice, zdobená třepením atkanicemi, byly ušity z černého aksamitu. Vlasy byly zakryty černou čapkou a nohy obuty do střevíců z jemné kůže, hrdlo bylo ozdobeno širokými tkanicemi. Nabalzamované a oblečené tělo bylo položeno na katafalk a umístěno v zámeckém pokoji. Od té chvíle je až do pohřbu nepřetržitě střežili rožmberští dvořané, služebníci a měšťané. Po dvou dnech bylo tělo posledního rožmberského vladaře přeneseno do sklepení, kde bylo týden vystaveno a „kde mohl se naň každý podívatí“. Poté bylo za přítomnosti Jana Jiřího ze Švamberka a jeho syna Petra uloženo do dřevěné rakve. „„„Po zhruba měsíci byl Petru Vokovi na levou ruku navlečen zlatý prsten, pod pravici mu byl do rakve uložen meč a na něj položen červený aksamitový pytlík spečetěmi. Zatímco meč a prsten pouze reprezentovaly společenské postavení zesnulého, uložení pečeti zřejmě mělo i zabránit jejich případnému pozdějšímu zneužití. Dřevěná rakev totiž byla poté uzavřena a uložena do cínového sarkofágu, který byl následně zaletován. Cínová rakev s reliéfním krucifixem, bohatou erbovní výzdobou, latinským nápisem se jménem a datem úmrtí zemřelého a lebkou s nápisem „Krev Ježíše Krista, syna Božího, nás očisťuje „od hříchů“, po 20. lednu začali sjíždět hudebníci, kněží a pozvaní hosté. O týden později bylo mrtvé tělo Petra Voka vyneseno ze sklepa a postaveno patrně v průchodu vedoucím do vnitřního nádvoří zámku, jehož zdi a železná mříž byly zahaleny černým sukem. Tři dny trvající pohřební slavnost začala v pondělí 30. ledna 1612. V deset hodin dopoledne se v jedné z místností zámku sešli převážně německy mluvící hosté, aby si poslechli v němčině zpívané sedmi a osmihlasé smuteční písně a následně i německé kázání, které pronesl Jan Korvin Lanškrounský, bratrský člen dolní konzistoře. Dlouho se zpívalo i u rakve, která byla poté přenesena na vnější nádvoří, kde se podle přesně daného pořádku seřadili účastníci smutečního průvodu. Na to dohlížel „direktor přední“ Jaroslav Libštejnský z Kolovrat, komorník arciknížete Maxmiliána Rakouského, kterému pomáhali ještě nejméně další tři pomocníci. Po cestě, vedoucí přes náměstí do nedalekého farního kostela sv. Jiljí, bylo nejprve rozestavěno dvě stě chudých třeboňských poddaných s černými kápěmi na hlavách, kteří v rukou drželi černé svíce či pochodně a rožmberské erby. Mezi nimi pak procházel celý průvod, který otevíral v dlouhém plášti oblečený třeboňský student, nesoucí černý kříž. Za ním šlo s černými kápěmi na hlavách šedesát dětí ve

věku kolem deseti až dvanácti let. Po nich kráčelo deset členů třeboňského pěveckého literátského bratrstva, následovaných dvěma starci z rytířského stavu s černými hůlkami, kteří celou tuto část průvodu uzavírali. V čele druhé části průvodu kráčely dvě až tři desítky duchovních katolické a evangelické církve z třeboňského panství. Privilegovanější místo blíže středu průvodu s tělem zesnulého patřilo asi třiceti zpěvákům a kněžím Jednoty bratrské. Po nich kráčel Zdeněk Lev Kavka z Říčan, jeden z posledních dvou příslušníků panského stavu na dvoře Petra Voka, kterému připadla čestná povinnost vést v průvodu čtyřiačtyřicet dvorských úředníků a služebníků. I tuto skupinu uzavírali dva hůlkami. V části průvodu před márními s rakví nesli vybraní páni a rytíři nejdříve pozlacené ostruhy, meč a dýku obrácené hrotem dolů, štít s rožmbersko-ursinovským erbem s nápisem připomínajícím velení Petra Voka při tažení proti Turkům v r. 1594 a pozlacenou helmici s peřím v rodových barvách. Stejný erb a nápis se objevil i na prvním ze čtyř praporů, který byl nesen za helmici. Pět vyšívaných rožmbersko-ursinovských erbů zdobilo také černý aksamit, do něhož byl oděn kůň vedený za praporcem. Stejně jako při pohřbu Viléma z Rožmberka následovaly praporce a koně s erby s červenou pětilistou růží a rožmberským jezdcem. Tentokrát však byly obrácené směrem dolů, na znamení toho, že „rod pánů Rožmberských v Čechách již přítrž vzal“. Následoval černý smuteční praporec a kůň s černou přikrývkou. Za ním kráčeli rožmberští muzikanti, kteří tichým bubnováním a trubením spoluutvářeli hudební doprovod smuteční události.

Další část průvodu tvořili tři koně ve zbroji, kteří také odkazovali na rytířské zásluhy posledního Rožmberka. Na prvním koni, ustrojeném v červenobílém brnění, jel Hynek Frokštejn, který se jako pachole staral o nemocného vladaře v jeho posledních dnech. Na hlavě měl helmici s peřím v rodových barvách a v ruce nesl červený prapor se znakem Království českého. Jako druhý byl, bez jezdce, veden vojenský kůň posledního Rožmberka, jehož zbroj zdobily „hlavy jakoby lidské a ještěrka velmi stkvělá nad zadkem sedící“ a červené aksamitové sedlo, okrášlené zlatem a perlami. Na posledním koni, oblečeném v černé zbroji, jel rytíř s černým kyrysem a helmici s černým peřím, který symbolicky zastupoval zesnulého. Za koňmi kráčela vojenská muzika, „tíše a žalostně hrajíce“, a vojenští hodnostáři, nesoucí halapartnu obrácenou špicí dolů a černý praporec polní pěchoty. I tuto část průvodu uzavírali dva rytíři s černými hůlkami. Cínovou rakev s tělem posledního Rožmberka neslo na márách čtyřadvacet rytířů. Rakev pokrýval přehoz z černého aksamitu s tradičním stříbrným křížem a rodovými erby. Vedle rakve šli měšťané, z nichž někteří nesli svíce s rožmberskými erby, a členové rožmberského vojenského oddílu s mušketami sklopenými hlavněmi k zemi. Na nejvýznamnějším místě průvodu, hned za márními srakví, kráčel dědic rožmberského majetku Jan Jiří ze Švamberka se synem Petrem. Za nimi šel jeho mladší, nejvýše dvanáctiletý syn Adam a jeho vrstevník Petr Vok Švihovský, kmotřenec posledního Rožmberka. Místo za nimi patřilo vyslancům pěti říšských a jednoho slezského knížete a „za nimi hnal se drahý počet pánů a rytířstva z Čech a Rakous“. I na konci této části průvodu kráčeli dva rytíři s černými hůlkami. Celý průvod uzavírala skupina, ve které se nacházely příslušnice něžného pohlaví, především příbuzné Jana Jiřího ze Švamberka a dívky z bývalého

rožmberského fraucimoru. Jako poslední šli vyslanci jihočeských poddanských i královských měst a za nimi „pak veliký počet obecního lidu, domácích i přespólních, svelikú truchlivostí, lítostí srdce, kvílením a pláčem za nimi se hruu.

Vyšší Brod od Karla Postla a podle L. Janschy (kolorovaný lept, cca. 1800)

Smrt označuje Matěj Cyrus jako jistou i nejistou.

Zcela nezbytné je poznání smrti, proto je nutné o ní co nejčastěji přemýšlet. Jako jeden zpříkladů vhodných následování uvedl Matěj Cyrus vedle starozákonních postav, sv. Pavla, Filipa Makedonského a starých Egyptanů i posledního rožmberského vladaře, který „vždycky před očima nad stolečkem ráčil pravou umrlčí hlavu míti. Též sobě za Symbolum aneb heslo hlavičku zlatou umrlčí (na níž z jedné strany napsáno bylo: Memento mori, z druhé strany: Cogita aeternitatem) ráčil dáti udělati a ji svým milým přátelům za dar darovati“. A v rytéřském bratrstvu sdružoval. O lebce na polici nad stolečkem v pokoji a zlaté umrlčí hlavičce neustále připomínající Petru Vokovi smrt, se zmiňuje i Václav Březan. Tuto hlavičku prý nosil poslední Rožmberk neustále na krku, aby pamatováním na smrt „moudře, opatrně a křesťansky byl živ. Tématiku memento mori zvolil Petr Vok i pro štukovou výzdobu své ložnice v Bechyni.

Popis posledních okamžiků života Petra Voka z Rožmberka. Ten podle jeho osobního kazatele zemřel velmi tiše, bez jakýchkoli nářků, připraven na odchod z tohoto světa. „Takže ve vší té obdloužné nemoci bez jedinkého bezbožného slova od Jeho Milosti pána slyšeti, ba ani hned nejmenšího znameníčka nějakého bezbožnosti, netrpělivosti, zoufání nebylo viděti. Naposledy pak,

když se již počal při Jeho Milosti pánu chropot ukazovati, v tom jsou se od kazatele Jeho Milosti i jiných přítomných horlivé a vroucí modlitby konaly a pán boj se smrtí veda, tak v agonii za dobrou chvílku tiše, beze všeho pachtování leže velmi tiše, pokojně, než přistojící uhlédli, v jisté a bezpečné naději život svůj v Pánu svatě dokonal.“

Tak odešel velmož Českého království. Velmož končící epochy a dobrých časů našich zemí.

Pán z růže.

MEMENTO MORI

Filip Schwamberg

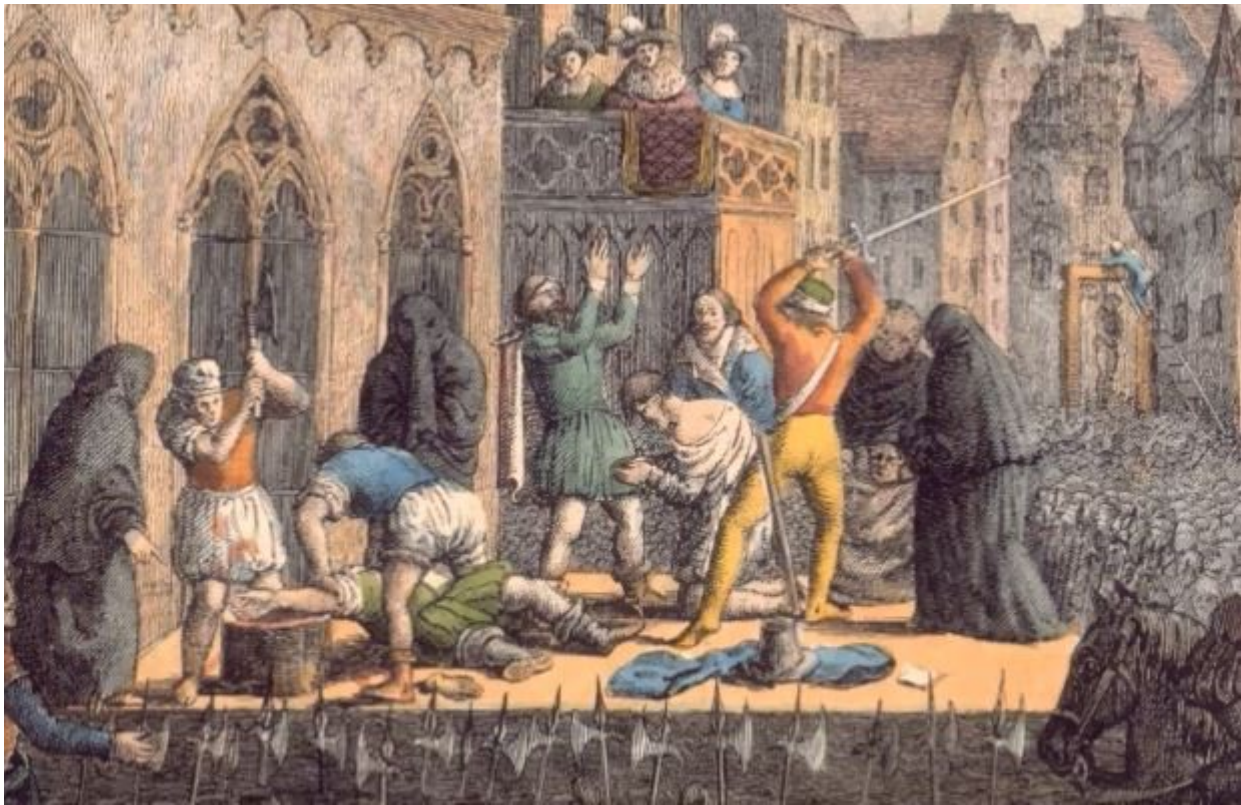
Stínání patřilo k dennímu chlebu mistra popravčího

KAT – Mistr ostrého meče

Jinak také mistr málodobrý. Člověk, který byl po staletí vyloučen ze společenského života jako člověk snižený, nečistý.

První zmínky o katech se datují do starého Říma, kde byli většinou součástí vojenských seskupení, nás ovšem zajímá období středověku a raného novověku, převážně na našem území. Pokud budeme studovat dějiny tortury, zjistíme, že v podstatě až do 12. stol. samostatná profese kata defacto neexistuje, bývá součástí armády. Až v tomto období se objevují první zmínky o osobách snižených, které už to mají jako samostatné povolání.

Kata měla ve středověku prakticky všechna města na našem území, kde nebyl, byl alespoň pohodný. Práci kata nebylo pouze vymáhání přiznání obžalovaných, vykonávání trestu včetně poprav, ale i spousta dalších věcí. Práci pohodného a tam kde nebyl, tak kata a jeho pacholků, bylo např.: sběr mršin, odchyt toulavých psů a koček a většinou jejich likvidace, odklizení sebevrahů, úklid stok, úklid ulic, vyklizení dnes bychom řekli toalet (např. v Českém Krumlově trvali měšťané na tom, aby tuto nelibou práci prováděl jen a pouze kat – psala se první polovina 17. stol.).

Mistr ostrého meče nebyl na svou práci sám, měl pacholky

Kat a obecně osoby snižené, byly ve středověku poměrně hodně omezováni ve společnosti, třeba v hostincích měl svůj stůl, v kostele vyhrazené své místo, do města směl chodit jen katovskou frontou, bydlel většinou za městem na samotě či u hradeb – v katovně, pohodný v pohodnici, kat nenakupoval sám na trhu, družka a pacholci už mohli, nikdo se s nimi na veřejnosti ne bavil – pokud někdo něco chtěl po katovi, jako léčivé masti, léčení jako takové, všelijaké amulety a podobně – navštěvoval ho až po soumraku, aby nebyl nikým viděn, přeci jen byli lidé příliš pověřčiví a nechtěli se stát také nečistými.

Ač byl chudým na cti, byl bohatý majetkem. Pro ilustraci zde uvedu malé zamyšlení nad životní úrovní katů. Přestože byli tito mistři ostrého meče postaveni na nejnižší stupínek lidské společnosti, byli povětšinou zámožnými lidmi. Odměnám pro katy a jejich pomocníky věnovaly některé zákony i několik stran, aby se předešlo dohadům a smlouvání.

Tak například:

Instrukce z roku 1683 uvádí mimo stálého platu, taxativně pevně stanovené platy pro kata a jeho pomocníky. Za oběšení, stětí, zahrabání ženy za živa a její následné probití kůlem inkasoval kat 5 kop míšeňských grošů. Za upálení zaživa nebo za upálení mrtvoly, za čtvrcení a vyříznutí jazyka dostával mistr popravčí 6 kop míšeňských grošů. Za případné vláčení odsouzence za koněm na popraviště, za stažení pruhů kůže nebo trhání kleštěmi či lámání kolem a následné vpletení do něj obdržel kat 8 kop. Každý jeden katův pacholek i soudní sluha, kteří při popravě pomáhali, dostávali

za každý z provedených úkonů 35 krejcarů. Jestliže kat doprovázel odsouzeného na popraviště, náležela mu v takovém případě odměna další 2 kopy grošů. Tyto příjmy byly osvobozeny od všech daní a veřejných břemen.

Hrdelní řád císaře Josefa I. z roku 1708 platy katů doslova valorizoval. Za uvedení do mučírny a představení nástrojů kat inkasoval už 1 zlatý a 12 krejcarů, za přidělení palečnic nebo spoutání rukou provazy - 36 krejcarů a za skutečné mučení bez rozdílu jeho stupně to byly 2 zlaté a 24 krejcarů. Za popravu stětím, oběšením nebo zahrabáním zaživa inkasoval 6 zlatých. Za stětí a následné vložení na kolo nebo spálení dostával mistr popravčí 7 zlatých, stejně jako za lámání kolem, upálení zaživa nebo čtvrcení zaživa. Za provedení dalších zostřujících trestů náležela katovi odměna 9 zlatých.

Když si uvědomíme, že například v první polovině 18.stol. mzda za celodenní práci na chmelnici činila 6 krejcarů a celoroční plat rychtáře ve větších obcích obnášel 4 zlaté, byl tou dobou jen průměrně pracovně vytížený kat opravdu velice zámožným člověkem. Sečteme-li odměny za mučení a popravy, sběr mršín a odchyt toulavých psů, za čištění jímek a odklizení mrtvol a výnosy z prodeje kůží a kostí, roztodivných lektvarů a mastí, provazů po oběšených a části lidských těl, dostáváme skutečný obraz životní úrovně mistrů katovského řemesla. Kat si v tom případě mohl bez výčitek dovolit koupit třeba: korec pšenice (cca 93 litrů) za 1 zlatý a 30 krejcarů
korec žita za 1zlatý
slepici nebo kuře za 10krejcarů
kopu vajec za 20 krejcarů
sud dobrého vína za 19 zlatých.

Jak je vidět, mistr popravčí rozhodně bídou netrpěl neb měl o stálý přísun práce dokonale postaráno. Do karet mu totiž svým způsobem hrála doba plná nesmyslně krutých a bezohledných zákonů, doba chudoby, násilí a špatné hygieny, plná pověr a mýtů. Můžeme se snad jen domnívat, zdali tyto nadstandartní odměny měly kompenzovat nechutnou a podřadnou práci těchto lidí nebo jestli měly znamenat lesklou a cinkající odměnu za bezecný stav a opovrhované postavení v žebříčku lidské hierarchie?

Máme-li nyní zjišťovat, jak vysoký byl katův plat za vykonanou exekuci, pak musíme začít pátrat opět v hlubokém středověku. Bohužel, ze starších dob se v Čechách nezachoval prakticky žádný věrohodný doklad o tom, že by byli mistři ostrého meče za své výkony jakkoliv odměňováni. A to přesto, že není pochyb o tom, že v Německu byly již ve 14.stol. ustanoveny stále poplatky za každý jednotlivý způsob popravy i za každou práci, která byla spojena s mučením, nebo s výkonem trestů odsouzených zločinců. Např. v soudní knize města Zhořelice v Lužnici, která jako země byla v té době součástí našeho království, je zaznamenáno v roce 1416, že kat tohoto města měl vyměřeno ročně 2 a půl kopy českých grošů a dvojí oblek. Mimoto měl ještě zvláštní taxu za každý svůj úřední výkon, a sice dostával za stínání nebo za oběšení 18 českých grošů, za mučení

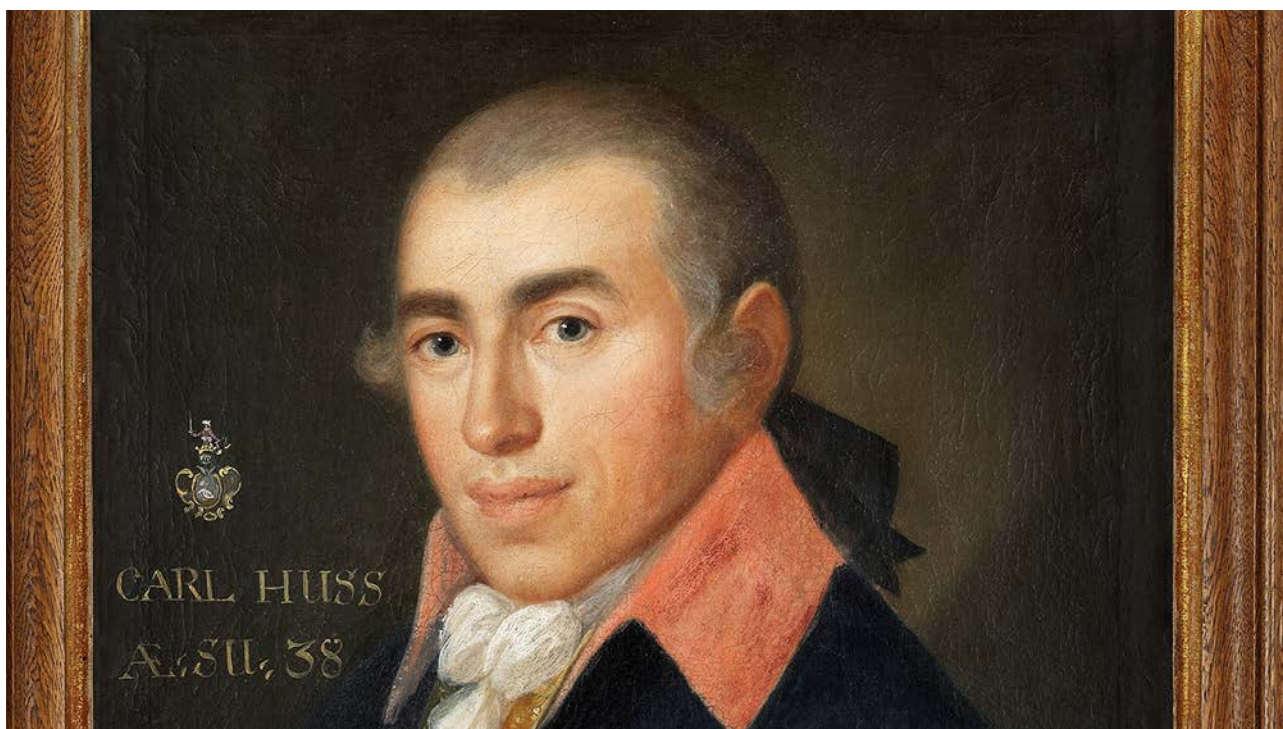

na žebříku, nebo skřipci půl hřivny a za useknutí ruky nebo uříznutí uší 6 grošů. Teprve na začátku 16.stol. se objevují první doložené zmínky o platech katů. Jeho výši ustanovovalo Vladislavovo „Zřízení zemské“, a to ve článku 542, že kat má při popravě několika odsouzených dostat od prvního kopu českých grošů a od ostatních po půl kopě. Avšak vedle toho platila i sama obec svému katovi dohodnutý obnos.

Kupříkladu v Jindřichově Hradci obdržel mistr ostrého meče v roce 1506 za upálení dvou zločinců 4 kopy českých grošů a za každé stínání po 6 kopách. V Hradci Králové dostával městský kat roku 1510 týdenní plat 8 grošů a mimoto od každé popravy 30 grošů. Tentýž kat, který byl vyslán na exekuci do Stěžer, aby pověsil dva zloděje, obdržel za popravu kopu grošů. Pokročíme-li dále v historii, pak v roce 1605 se v městských knihách Hradce Králové připomíná, že tamní kat Nedorost dostával od obce měsíčně 40 grošů a za každou popravu navíc dostával 15 grošů. Mnohem větší poplatky měli kati v Novém Bydžově. V roce 1512 zde bylo přisouzeno katovi za popravu 10 kop grošů, v Polici u Náchoda roku 1589 to bylo 8 kop grošů. Ve městě Luži, kde vykonával popravy obyčejně kat z Vysokého Mýta, bylo dáno v roce 1628 za exekuci dívky Kateřiny Záplatové, která své nemanželské dítě zavraždila, 22 kop a 30 grošů míšeňských, a když v květnu LP 1651 byla v téže městě sřata, poté zahrabána a kúlem probita pro podobný čin prادلena Kateřina z Košumberského zámku, dostal popravčí mistr Jiří Gruber z Vysokého Mýta 27 kop a 20 grošů míšeňských. Tento náklad musel uhradit svůdce dívky Lukáš Šantrůček, mládek z Košumberského pivovaru. Po třech letech se do Luže dostavuje ten samý kat a za úkol dostává oběsit zloděje Kašpara Berga z Luže. Od města za tento úkon obdržel 22 kop a 28 grošů, později za snětí oběšence další 2 kopy a 54 grošů. Ve druhé polovině 17.stol. byl zvláštním patentem císaře Leopolda I. ustaven přípis, podle kterého měl kat obdržet za každou popravu 6 kop grošů, který se platil v dvojnásobné výši, pokud byl kat přesporní. Proto například obdržel v Chomutově roku 1698 mistr kat přivolaný z Mostu, jenž sřal vražednici dítěte a pak ji kúlem proklál, za meč a kúľ po 10 kopách a mimo to zapravila obec jeho útratu v místním hostinci ve výši 8 zlatých a 21 krejcarů, nepočítaje v to 57 žejdlíků vína z městského sklepa, které kat se svými holomky vypil.

Život katů, byť byli v podstatě vykázáni ze společnosti, byl poměrně okázalý. Z dochovaných pramenů víme, že vybavení domácnosti mohl by leckterý bohatý měšťan, ba i šlechtic zaviděti, krmě a pochutin, stejně jako vína kvalitního vždy dostatek byl. Co oděvu týče se, mnohdy poznati nebylo, který z pánů právě kolem prochází, leč pouze to, že frontnou katovskou do města vchází, dává tušit, kdo je majitelem šatu toho. Samozřejmě pokud měl práci jak při výslechu, tak i na popravišti, nosil oděv obyčejný, často doplněný o koženou zástěru. Vcelku se nedochovala zmínka o tom, že by byli nuceni nosit černé oblečení a už vůbec nikdy nenosili kápi, tolika známou z pohádek a bohužel i některých muzeí. Naproti tomu se dochovala velice zajímavá zmínka, kdy táborský rychtář důrazně upozornil tamního kata Jíru, že jeho žena nemůže na bohoslužbě nosit víc zlatých šperků a řetězů, než nejváženější občané města.

Postupem času padají pomalu předsudky vůči katům, zvláště v 17.stol. a postupně se stávají společensky únosní. Po přijetí Tereziánského zákoníku vydaného roku 1764 začíná ubývat práce při výsleších, roku 1776 byla nejvyšším rozhodnutím tortura zakázána a proběhla dílčí změna v tomto zákoníku a roku 1787 v novém obecním soudním řádu byla tortura definitivně zrušena. Tento zákoník byl téhož roku nahrazen moderním trestním zákoníkem Josefa II.. Poslední čarodějnický proces na území českého království se odehrál nad pastýřem Janem Polákem z Jistebnice v roce 1756.

Kat Karel Huss měl štěstí. Na stará kolena se z něj stal správce sbírek na Kynžvartu

Po úplném zakázání tortury mnozí kati vyhledávají další zdroj obživy a tuto svou dříve základní živnost přesouvají na vedlejší kolej, spíš pouze jako doplnění příjmů z jiné práce. Jmenujme z těch známějších, třeba: Wohlschlagera – který se živil jako zlatník Pipergera – čalouník, údajně velmi schopný Karel Huss – léčíitel, sběratel a správce uměleckých sbírek na zámku Kynžvart.

Jan Mind'ar

Historické kořeny současného průšvihů

ANO, politické hnutí současného premiéra je populistickou oligarchií

Proč oslovuje ANO stále přes třicet procent obyvatel? Nevidí snad lidé chyby Andreje Babiše v průběhu krize? Nechyběly lidem roušky a neumírali zbytečně důchodci v sociálních zařízeních? Dochází ke zničení českého podnikání a oligarchové se opět budou mnout ruce a lidu to nevadí. Proč? Za odpovědí musíme jít do historie i do vyprávění o ní za posledních 30 let.

Stanislav Biller v A2 popsal fascinaci vládnoucích politiků velkými projekty: místo pomoci malým podnikům a živnostníkům chce vláda koupit Smartwings a svá podpůrná řešení míří ve prospěch oligarchů; místo nákupu českých nano roušek Hamáček padá na záda před čínským šmejdem, protože nákupy po desetisících jsou pod jeho rozlišovací schopnost; Toman má beton rád a je jedno, že dětem předáme spálenou zemi. Generace normalizačních inženýrů řídí stát podle normalizačních norem, ale „normalizační myšlení“ má hlubší normativ, než si chceme připustit. Abychom je pochopili, vydejme se proti proudu času. Abychom zachránili naši budoucnost, vypořádejme se s minulostí.

Porážka na Bílé Hoře nebyla nevyhnutelnou, ale za daných okolností se dala očekávat

Při práci na Komenského výstavě i na dalších projektech, týkajících se duchovních a sociálních dějin jsem došel k zajímavým analogiím s dneškem. Stále se vrací vzoreček, který po generace, staletí vtlučený do hlavy nabyt hrůzných rozměrů samozřejmosti. Chceme být poddruhy a lokaji, děvečkami a sloužícími, nebo se vydáme směrem ke svobodě, odpovědnosti a ano, do rizik? Lokajské sobectví je do národního genomu vtěsnaný prvek, bez jeho odstranění budeme mít stále shrbená záda. Tentokrát vlastní vinou jako před čtyřmi sty lety. V roce 1620, přesněji 8. listopadu se na vrchu nad Břevnovem odehrála bitva, vlastně šarvátka – vešla do dějin a mýtů jako bitva na Bílé hoře. Porážka stavovských vojsk sice nebyla nevyhnutelná, ale dala se předpokládat. Zarážející je jiný moment příběhu, po skončení bitvy se Praha neopevnila a habsburští oblehatelé měli snadnou práci. Je za neochotou Pražanů bránit náboženské a politické svobody jejich nevěrnost ideálům, nebo spíš vyčerpání města a země sužovaných soldateskami, jedno z jaké strany? Jaký program jim přinášelo povstání?,,,,,

Na jedné straně nám vyráží dech náboženská otevřenost (zaručená svoboda vyznání i pro katolíky v jiných protestantských zemích nevídaná) a ústavní prozíravost „otců konfедераční ústavy“ (rozdělení výkonné, soudní a zákonodárné moci) a na druhé pohrdání čtvrtým stavem (poddaným, ať už z města nebo vesnice), který se také hlásil o slovo a chtěl se zapojit do povstání. Na jedné straně vidíme zákony na ochranu českého jazyka, na druhé se do čela vzpoury dostává samolibý floutek z Falce, který místní poměry nezná a svými nemnohými kroky pobuřuje duchovní cítění většinových utrakvistů (náboženská smíchanina puritánské etiky s katolizující liturgií). Nedivme se otevřeným branám hlavy království.

Už na přelomu 16. a 17. století začaly sociální procesy, které naznačí další tendence – vytváření velkých pozemkových dominií a zániky menších panství, ekonomická stagnace Prahy spojená s odchodem dvora, zadlužování, utužování poddanství a všudypřítomné nebezpečí válek, moru a chudoby. Politickou motivací vzbouřenců především z řad nižší šlechty, měšťanů i inteligence bylo

tyto trendy zvrátit, jejich ideologickou oporou se však nestal domácí utrakvismus nebo českobratrství (byť se hlásili k husitské církvi nebo českobratrství), ale pozdně kalvinisticky pojímané křesťanství, v němž jsou rovnost před Bohem a sounáležitost společenství zpochybňovány teorií o individuální, čti sobecké spáse.

Kalvinismus nesl ovoce prosperity v Nizozemí, či Anglii, vítězně táhl tehdejší Evropou, Ženeva se blyštela jako Řím... Můžete po právu namítnout, že by šlo o lepší volbu než idolatrický a tmářský katolicismus, pronásledující vše, co se mu nepoddá, včetně důsledků do teorie hospodářství, ovšem ani kalvinisticky orientovaným monarchiím se nevyhnuly excesy pronásledování jinověrců, což bylo právě původnímu utrakvismu a českobratrství cizí.

Jinými slovy, vzbouřenecké elity se neopřely o čtvrtý stav a domácí duchovní tradice a zaplatily za to a celá země s nimi. Ne jinak tomu je i dnes, ohlédneme-li se po dnešních liberálech a jejich zbožštění kapitalismu.

Jaké důsledky měla bělohorská bitva a následná rekatolizace? Ze země odešly elity z řad nižší šlechty, svobodného měšťanstva a inteligence. Až pozdě si někteří z nich uvědomovali své chyby (kupř. Komenský, byť jemu nechyběla už v předvečer povstání sociální prozíravost, jak svědčí spis Listové do nebe). Exodus elit byl doprovázen útrapami války a s nimi spojenými chudobou a nemocemi – úpadek vyspělé země byl očividný a na staletí nezvratný.

Království české a Markrabství moravské se staly provinciemi ekonomicky i politicky zaostávajícího Rakouska: někdejší čilý obchod, řemeslná výroba i intelektuální výměna byla nahrazena monopolem zemědělských velkostatků a ideologickým diktátem jezuitů; domácí kultura ustupovala i přes snahu některých jedinců (jezuíta /sic!/ B. Balbín např.) germanizaci a trivializaci (hodnotnou literaturu nahradily snáře a kalendáře); živý, sebevědomý dialog s německy mluvícím zahraničím i německou menšinou byl nahrazen českým nacionalismem, bojujícím o zbytky toho, co bylo české; po stránce ústavní nahradil absolutistický monarchismus konstitutivní stavovský stát (šlo o návrat před husitství), měštům byl s privilegii odňat i význam v organismu království.

Když dozněla děla, mohlo se v české krajině rozmoci šlechtické latifundium - pozemky se zcelovaly a roztrášená správa na desítky panství podlehla velkým vrchnostenským celkům. Tvrze a menší zámky rytířstva byly přestavěny na lovecké zámečky, či panské domy (i šlechtická titulatura se změnila, stav panský tvořili nyní vévodové, knížata a hrabata, rytířstvo bylo nahrazeno barony a rytíři).

Rekatolizace po Třicetileté válce s sebou přinesla utužení roboty a nevolnictví

Kníže měl od lidu dále a předepsané chování mělo na tento rozdíl upozornit. Negativní tendence z předbělohorské doby dostaly zelenou a byly provázeny rozmachem poddanství: z poddaného, který měl postavení zaměstnance najímaného na práci, byl najednou div ne otrok. Četné poddanské vzpoury svědčí o neutěšeném stavu, chudobě i pomalém vzestupu selského stavu až v 18. století, před tím nebylo na rebelie ani pomyšlení (pokud nemluvíme o vzpouře Chodů).

Byly budovány panské velkostatky, dvorce, které produkovaly ve velkém maso, mléko a vejce, nebo obilí, menší pole nahradily poprvé lány. Poddanské statky byly poddaným propůjčovány a jejich rozloha byla omezována, konkurence s šlechtickým monopolem byla možná až po roce 1848. Panské pivovary a sýrárny, stejně jako vepřince zasycovaly tisíce – malovýroba ustoupila od pozadí a jakýkoliv pokus o vzestup byl trestán. Tuhá disciplinace provázela pauperizaci venkova, z níž se dostal až po zrušení poddanství.

Místo ryb a skopového začal dominovat právě vepř českému stolu. Sečteno a podtrženo: většina českého obyvatelstva si od 17. století nelehko a dlouhodobě zvykala na mentalitu poddaného, který mlčí, neodmlouvá a neprojevuje vlastní iniciativu. Po stránce politické nemá žádná práva, a pokud se chce domoci sociálního vzestupu, tak jedině se souhlasem vrchnosti (že šlo o rozdílný vývoj od Anglie nebo Nizozemí a podobný katolické Evropě, dodávám jen pro otužilé), říkejme tomu lokajství.

Nikoliv schopnosti, ale schopnosti spojené s podlézavostí se vnořily pod kůži jako rakovina. Podnikavost, odvaha a sebevědomí byly vnímány jako nepokora a troufalost. Svobodu svědomí si

zachovaly jen nemnohé hloučky tajných evangelíků (ať již českých bratří nebo luteránů) – ne náhodou na území, kde se nesnadno prosazovala vrchnostenská jurisdikce (Valašsko, Vysočina) nebo mimo jejich přímý dosah na stanovištích obchodních stezek (Polabí, jižní Morava); katolicismus našel nejprve styčné body v podobnosti s utrakvismem, aby jej za státní i vrchnostensské pomoci pohltil a zlikvidoval.

Pronásledování české reformaci paradoxně prospělo, jednak proto, že se mohla rozpomenout na své disidentské kořeny, a také proto, že navázala živé kontakty s luterstvím v Sasku nebo reformní tradici v Uhersku, byť se pro budoucnost národa stal nejživotnějším rozhovor se slovenským luterstvím. Svobodu jednání si zachovali ve velmi vyměřené míře členové několika málo svobodnických rodin, měšťanů královských měst, povolání na okraji společnosti. Svoboda myšlení nebyla možná.

Jak jsem již naznačil, situace se pozvolna a zdlouhavě měnila od roku 1781 se zrušením nevolnictví a tolerančním patentem, který však protestantům jasně ukázal cestu do vlastních náboženských ghet za cenu ztráty identity. Nicméně osvícenské reformy přinesly výrazný pohyb obyvatel, nárůst významu vzdělání a umožnily pozvolnou přeměnu společnosti z agrární na industriální v následujícím století. Povlovný zrod občanské společnosti byl propojen s národní emancipací, ovšem už vtělené vzorce chování měnil u většiny obyvatelstva velmi pomalu – ohnutý hřbet, úslužnost místo zdvořilosti.

Nejlépe je tato proměna patrná na zvýšení počtu škol, spolkovém životě a národním obrozením podmíněném omezování negramotnosti v širokých vrstvách. V roce 1848 došlo k zrušení poddanství, ale teprve v šedesátých letech nabývá selský stav potřebného sebevědomí, stíny na duši způsobené neustálým strachem ze ztráty statku ze šlechtické libovůle zůstávají nadále vepsány do duše českého venkova, jak o tom svědčí na jedné straně sebevědomé selské baroko a na druhé dlouhotrvající vliv někdejší vrchnosti včetně ovlivňování místních nebo celonárodních voleb na lokální úrovni.

Z dnešního hlediska je zajímavé, že některé necitlivé a poškozující zásahy do krajiny začaly v době, kdy šlechtickému velkostatku konkuruje menší selská výroba. Intenzivní zemědělství, které dnes právem kritizujeme u pana Tomana nebo v babišovském holdingu, má kořeny právě zde: zcelování pozemků do velkých lánů, meliorace nebo výsadba smrkových monokultur sahají v jižních Čechách do vlády Schwarzenbergů – komunisté jen pokračovali v díle svých ideologických nepřátel.

Střední zemědělský stav protestuje ústy románové postavy Jana Cimbury. Způsob neurvalého jednání se z ponížených přenáší na představitel menšin – židů (antisemitismus spojený s bramborovým morem je podhoubím antisemitismu politického i náboženského), kriminalizace Cikánů na venkově, a na nejnižší vrstvy vesnice – tzv. podruhy, maloročníky a drobné řemeslníky na venkově. Právě z nich se rekrutují pozdější vedoucí síly kolektivizace, nahromaděná nenávist dostane jen ideologický nátěr.

Jinou možností sociálního vzestupu příslušníků nižších sociálních vrstev je odchod do měst, velkostatek nahrazuje továrna s podobným postavením ve společnosti, ale za nižších sociálních standardů. Za štěstí je považováno, když v jedné domácnosti žije méně než 12 obyvatel a na jednu pavlač připadá jedna toaleta.

Postavení dělnické třídy se v průběhu 19. století mění a i v rámci tohoto kolektivu dochází k rozvrstvení v souvislosti se specializací. Z námezny práce se stává trvalý úvazek, ceněny jsou iniciativa a řemeslná dovednost, schopnost spolupráce. Ve více jazycích zvládnutá česká inteligence získává nižší úřednické posty, zcela opanuje školství i samosprávu, vlastnická struktura průmyslových podniků se mění ve prospěch českého živlu. Na počátku 20. století se k elitám české společnosti tedy přidávají sedláci, řemeslníci, městská i venkovská inteligence, vedoucí dílen a dělníci v náročných profesích.

Demokratizace společnosti však stále naráží na mantinely konzervativního státu, vedeného příslušníky starých elit - šlechty, vysokého důstojnictva i kléru, na jejichž stranu se přidává velkoburžoasie rovněž dychtící po predikátu - chcete-li, tehdejšími oligarchickými strukturami.

Nejde však jen o politická práva daná rakouskými a později rakousko-uherskými ústavami, ale i o samotnou možnost se uplatnit. Nedostatek zemědělské půdy i nesvoboda vedou k několika vlnám českého exilu do USA i na jiná místa po Evropě. Pokud T. G. Masaryk ve svém slavném projevu z Kozího Hrádku u Tábora přirovnává českou šlechtu i vysoký klérus k nositelům moci a nepřátelům Husa i sociálního, politického a kulturního vzestupu nejširších vrstev, nemíří rozhodně vedle a nadšený ohlas, který tento projev zaznamenal například později mezi legionáři, vytyčuje cestu k samostatné republice.,,

První republika, při všech sociálních problémech a zachování některých nerovností, byla nesena étosem vzpoury středních a nižších středních vrstev proti elitám starého režimu. Krátké období republiky neumožnilo dostatečně zakořenit republikánské ideály v českém prostoru, jak se dlouho a namáhavě konstituovaly od 60. let 19. století.

Pozemkové reformy sice umožnily vzestup selského stavu a vytváření družstev dovolilo konkurovat přetrvávajícím zbytkům šlechtických velkostatků (schwarzenberského nebo lobkowiczského i dalším), ale trvalé změně ve prospěch rozmachu středního selského stavu zabránila druhá světová válka a kolektivizace, která vše vrátila do kolejí z dob Rakousko-Uherska, byť s jinou ideologií.

Podobné je to se stavem školství, modernizovaném po francouzském i britském vzoru, ale i přes Příhodovu reformu se nepodařilo vymýt zbytky herbartismu, na nějž s lehkostí navázala kolektivizační výuka 50. let podle sovětského příkladu.

Městský střední stav, tedy podnikatelé, inteligence a vedoucí dílen, nesl hlavní tíhu obětí v protinacistickém odboji. Budiž mi rozuměno dobře, elitami v celé eseji nemíním pouze

přináležení nějaké společenské vrstvě, ale především schopnost vést a potvrzovat význam etických standartů v každodenním životě i v mimořádné době.

Po vzpomínání z otřesu, jakým byl únor 1948, se i v rámci dělnických struktur podařilo vytvořit elity nového systému, které byly ochotny k navázání na prvorepublikový étos. Komunistický režim hlásal naoko emancipaci na nejrůznějších úrovních života společnosti, ale v podstatě využil naučených vzorců chování, které byly národu vštěpovány od doby po Bílé hoře. Vzpourou starých i nových elit byl rok 1968, duchovně navazující nejen na křesťansko-marxistický dialog, ale i domácí politické tradice republikánství.

Lokajství, poníženost i intelektuální lenost nedostaly vzpruhu se sovětskými tanky, normalizace začíná až po marném odporu veřejnosti v souvislosti s pokusem odvolat Josefa Smrkovského a po smrti Jana Palacha, závodní rady i náboženské svobody přetrvávají až do léta 1969. Normalizace navazuje nejen na myšlenkové postupy vrchostenského systému v politickém nebo hospodářském vedení země, ale i na ideologizaci katolicismu v 17. století. To je nutné si uvědomit, hodnotíme-li podobné nebezpečí, které sledujeme v okruhu kardinála Duky.

Po roce 89 byla pochopitelná snaha vymanit se z předsudečného myšlení posledních desetiletí. S vaničkou bylo vylito i dítě. Čteme-li od předních českých historiků, že Bílá hora byla vlastně vysvobozením (v horším případě) nebo jedinou nutnou cestou, buďme si jisti, že německá nebo švýcarská historická bohemistika jde jinými cestami a vidí a ve srovnání česko-rakouské, polské a nizozemské konfederace možnou cestu historického vývoje.

Čteme-li od historiků přírody, Václava Cílka například, jak byl šlechtický velkostatek kladně konstitutivní pro formování krásné české krajiny, můžeme použít jako repliku historigraficky poučené pojednání E. Maura v Českém časopise historickém. Vzhlížejí-li se kulturní osobnosti v nádheře baroka, nechť zazní i hlas historičky umění M. Bártlové, která otevírá krásu umění české reformace, hnutí jednoznačně demokratičtějšího než oslavovaná pompézní kulisa absolutistického temna.

A přeje-li Česká televize výstavbě Mariánskému sloupu, činí tak z neznalosti kulturních dějin a mnohvrstevnosti výkladu dějin, třeba v katolickém exilu. Ostatně je na pováženou, že redaktoři veřejnoprávní televize používají, stejně jako předseda vlády, termínu mše jako ekvivalentu ke slovu bohoslužba. Už na vícero místech jsem popsal tendování části českých intelektuálů ke snobismu, k opovrhování lidmi práce nebo k omluvě protektorátních činitelů, s nimž sdílejí společnou lásku ke starým, zlatým časům predikátů, vrchností a bez odporného volebního práva pro všechny obyvatele země.

Pokud většina českého obyvatelstva akceptuje vrchnostenské manýry Hradu i pánů Strakovy akademie, nečiní tak z nějaké příchylnosti k obyvatelům těchto feudálních stavení, ale proto, že jim polistopadové elity tvrdily, že to tak má dělat, měla se přece modlit jako v Polsku, pracovat jako ukrajinský dělník a nezdvihat hlavu jako český podruh.

Nyní ty elity sklízají, co zasely, nikdo rozumný jim nemůže nějaké vztahování se k Masarykovi věřit. Vidíme-li, po odeznění krize nevraživost mezi vrstvami – podnikatelskou a zaměstnaneckou (jak vzácnou výjimkou je šéf odborů Středula), nesledujeme jiný obrázek, než který se naskýtal onoho osudného odpoledne 8. 11. 1920.

Po pádu polistopadové republiky, přichází čas knížat – oligarchů, a jejich kněží. Na naději mi mnoho řádek nezbývá, ale přesto ji najdu. Vydáme se po cestách vyšlapaných právě TGM na Kozím hrádku a řekneme ne minulému i současnému lokajství, tedy budem hledat cesty „malého českého člověka“ v čapkovském duchu?

To by ovšem znamenalo přestat si pobělohorskou dobu malovat jako ráj na zemi a přijmout za své ideály vysmívaných husitů, vždyť v tomto roce si připomínáme nejen Bílou horou, ale i vznik Tábora.

Richard F. Vlasák

Fotoreportáž aneb S foťákem při rekonstrukci Bílé hory

Speciál: Zpověď posledního vladaře pana Petra z Rožmberka

Pečetidlo pana Voka

Dnes k Vám promluví poslední vladař rožmberského dominia pan Petr Vok. Takže to nebudu protahovat a dávám mu slovo.

Motto: Memento mori a Cogito aeternitatem - Pamatuj na smrt a Rozjímej o věčnosti! Heslo řádu lebky pana Petra z Rožmberka

Od mládí v nevýhodě: Narodil jsem se roku 1539. Otce jsem ani neznal, protože krátce po mém narození zemřel. Společně s Vilémem jsme byli vychováváni strýcem Petrem Kulhavým. I ten žil už ale pouze krátce a tak se o nás většinu dětství starali cizí poručníci. Byli to pán z Gutenštejna, pan Šlik a Holický ze Šternberka.

Byli to poctiví poručníci i hospodáři. Bratru předali panství bez jediného kazu. Celé naše panství tvořilo takřka třetinu Čech. Říkalo se, že když jedete z Prahy do Lince, jedete přes naše panství. Nebo i zemi. Dnes byste řekli stát ve státě. A byla to pravda. Říkali jsme si dědičně vladaři a byli jsme nezávislí na králích a císařích naší země. Naše panství mělo asi 100 000 poddaných a ročně jsme vydělávali 110 000 kop z výnosů statků, obchodu i podnikání. Vydělávali jsme nejen na rybnících s kapry, ale i na pivovarech, těžbě dřeva, vzácných kovů i rozvoji řemesel. Oproti tomu na daních jsme vydělávali jen necelou desetinu této sumy, ale vem to čert. Nebyli jsme zlí, ani chamtiví páni a říkalo se, že za nás panoval na jihočeském dominiu zlatý věk.

Za nás? Spíše za mého bratra. On dostal vše. Já nic. Už od narození se se mnou moc nepočítalo do budoucna. Jednak jsem často stonal, a to už od narození. Narodil jsem se prý dost neduživý. Z toho vznikly pověsti o tom, jak se o mě starala nebožka paní Perchta. Ano, ta bílá paní. A kdo zná tu pověst, ví, že ji jedna moje chůva zaklela a odehnala ode mě, takže se už u mě Perchta nikdy neobjevila. Zato tam, kde zmizela, jsem prý měl později nalézt ohromný rodinný poklad...Ha, kdyby to byla pravda, tak bych se potom tolik nelopotil s dluhy.

Jednak jsem byl mladší a ti jsou u nás pánů vždy tak trochu do počtu. No a pak tu byl důvod víry. Vilém si dobře spočítal, že jako katolík dosáhne větších prebend, a tak té víře zůstal i věrný. Já byl po předcích husitské víry a později jsem se stal členem Jednoty bratrské. To se tady neodpouštělo! Husita už byl tradičně českým panovníkem tiše tolerován, ale nemohl přehlížet Jednotu bratrskou. Tu musel tvrdě stíhat. Naštěstí se tenkrát na to jenom tak tvářil a prakticky nezasáhl. Šlo tu také o to, že většina nejen obyvatel naší krásné země, ale i většina moravské a české šlechty včetně nejvýznamnějších rodů a osobností byla novoutrakvistická či bratrská. Proto nemohl dvůr zasáhnout. Protože se ale císař obklopoval u dvora ale spíše katolíky, byla tam dvířka úspěchu zaručena hlavně pro ně.

Zatímco bratr se stal svým vlastním pánem a u dvora zastával jeden významnější úřad nad druhým, mně nezbylo nic. Proto jsem tíhnul ke vzdělání, rytířskému životu a cestování, abych nebyl na rodině a bratříčkovi závislý. Byli jsme vůbec dost odlišní a to nejen věkem. Bratr byl dost skromný, střídavý, seriózní, tichý, pracovitý až jak byste dnes řekli workoholik, protože se soustředil hlavně na svoji kariéru a službu dvoru. Byl to ale velký diplomat a politik světového formátu i své doby. Neměl tedy na nějaké povyražení ani čas.

Já jsem si zase rád dopřával života plnými doušky, ale bratrovi jsem ostudu nikdy moc velkou neudělal, spíše naopak. Zatímco on reprezentoval čestně náš rod svými úřednickými funkcemi (nejvyšší komorník, poté nejvyšší polní hejtman a nakonec nejvyšší purkrabí, tedy druhý nejmocnější muž po císaři a jeho zástupce), já ho nejinak honoroval rytířskými turnaji, kterých jsem se účastnil. K tomu samozřejmě patřila i velká sláva banketů, hostin, večírků i dvorské lásky, která však mnohdy neměla víc, než platonický rozměr. To bylo ctí rytíře a tedy i mojí. Ovšem zkonstatěným pravidlům příliš důležité šlechty to nevysvětlíte. Možná to znáte i dnes, jak se pohoršují jedni na druhými, a přitom je to vlastně v pořádku. Jenom nemají pochopení, protože jim to bylo upřeno, nebo tomu prostě nerozumějí.

A zajímá Vás, čemu se takový šlechtit učil? Inu měl jsem opravdu vzdělání výborné. Měli jsme na Krumlově vytvořenou takovou šlechtickou třídu s mými příbuznými. S nimi jsem měl nakázáno rozmlouvat hlavně v německém jazyce, abych se procvičil. Náš domácí učitel Gabriel Svěchin z Paumberka nás učil čtení a psaní v českém jazyce, což jako profesor pražské univerzity dokázal u nás dovést k dokonalosti. A dále s námi vedl hodiny základů náboženství a víry. K mému velkému smutku nás po několika letech opustil a byl nahrazen mnou neoblíbeným Makovským z Makové. V mých sedmnácti jsem tak možná předčasně ale přece ukončil další vzdělávání. Měl jsem obstojné znalosti latiny, literárního umění a etiky. Dále jsem rozvíjel rytířské dovednosti a snažil se o to, co by mi můj učitel nastrčený rodinou nikdy nedovolil. Osamostatnit se. V té době jsem si i nechal vyrobiť krásné pečetidlo. Bratr mi poskytl nevelký finanční obnos na vydržování kavalírské družiny a získal jsem přístup ke dvoru, kde jsem byl ale pouhým dvořanem právě kvůli tomu, že jsem se nikdy netajil (ač nijak horlivě) k protestantské víře a nechal si i z Německa posílat luteránskou literaturu. Bylo mi tak upřeno místo komorníka.

Pan Vok jako zralý muž

S pověstí prostopášníka: Situace se změnila po nástupu nového císaře Maxmiliána II. Během korunovační cesty jsem se seznámil s budoucím nizozemským místodržícím Vilémem Oranžským. Přijal jsem pozvání podívat se do Nizozemska a celou cestu jsem bedlivě studoval vše zajímavé. Viděl jsem hospodářské i technické vymoženosti na vrcholu naší doby. Porozuměl konečně náboženským i národnostním rozporům. Tak jsem projel protestantské země Německé a dojel ke dvoru pana Viléma. Všude jsem reprezentoval se svými přáteli dobré české jméno. Pořádali jsme zápasy a turnaje, kde jsme byli mezi favority a účastnili se nejednoho politického jednání. Já jsem i nedal jinak, než že jsem utrácel hotové jmění na kuriozity a umělecká díla, jež se mi líbila. Díky doporučení pana Viléma jsem se mohl setkat i s královnou Alžbetou Tudorovnou a mohl si přivést z Anglie smečku chrtů z toho nejlepšího chovu.

I po mých cestách jsem udržoval kontakty se svými přáteli v Nizozemsku a Anglii a měl tak přehled o situaci v protestantské Evropě. Špiónem či žoldněm v jejich službách proti habsburskému domu jsem se však nikdy nestal. Ne, já zachránil tuto zemi před válkou...Ale o tom později.

Ano, měl jsem z toho dluhy, ale kde jsem měl vzít peníze s pouhým rytířským titulem bez statků, bez funkce? Bratříček si myslel, že mi pomůže, když mi dá do správy některé statky. Měl jsem celá města Vimperk, Soběslav a přes třicet vesnic k tomu. Ale co mi to bylo platné, když jsem z toho musel odvádět vše naší rodině, tedy bratrovi? Sám jsem mohl čekat jen na drobty z panského stolu. Alespoň za mě ale bratr zaplatil dluhy, když mi nedával dost na to, abych je vůbec nedělal. Do toho mě otravoval Krčín. Ano, ten vyčůraný regent, který zaplatil řadu bratrových dluhů, ale jiné mu udělal (nejeden současný historik přirovnává Krčina k Rathovi a jiným tunelářům). A to dostal titul a statky v Jelčanech a Sedlčanech. Mě pořád otravoval, že z lidí málo vyrážím peníze. Sám dokázal vyrazit z lidí i duši na jazyku. Kdo ví, kolik lidí zaplatilo jeho hezké, ale drahé pivovary, statky, přehrady a hlavně rybníky jako byl Rožmberk, Svět, Jordán.

Myslíte rybníkář? Ale prd na ocase. Nedostudovaný vodohospodář, co sám postavil jenom vodní přehradu v jedné soutěži vyhlášené císařem v Praze. Měl jenom to štěstí, že se za něj přimluvila nebožka mého bratra, když jí zachránil život, aby ho přijal do služeb. Jak jsem říkal, nebyli jsme zlí. Roboty za nás byla jenom 3-6 týdnů v roce a bez neděl. Krčín ale štvál lidi k smrti. Pak se divíte, že ho měl vzít po smrti čert. Však ho měli taky všichni plné zuby. A mě ještě udával bratříčkovi, že pořádně neeviduju všechny poplatky. Od podvodníka to sedí.

A ti jeho rybníkáři. Banda ničemu a lotrů. Tehdy tito stavitelé o něž se opírali regenti a páni putovali od kraje ke kraje jako toulavá banda a nabízeli své služby. Na Rožmberku při prohlídkách se pak vypráví, že jsem si měl jednou nechat přinést v koši hlavy jedné takové bandy, protože jsem se špatně vyspal. No vyspal jsem se špatně, protože ta banda mě vydírala, ozbrojovala se a loupila v mém kraji a mě chtěla zapíchnout. Tak jsem nechal zapíchnout já je.

Abych se ale vrátil k našemu vyprávění, bylo tak, že jsem při správě bratrových panství pod dohledem Krčina nemohl vydržet. Tak jsem si zařídil vlastní panství. Na dluh si koupil vlastní panství v Bechyni. Nejen, že si koupil a zaplatil, ale také přestavěl a udělal moderní úpravu. Přenesl jsem sem své sídlo, zaplatil za něj dluhy a žil si po svém. Ale ani Bechyně mi bohužel nemohla navždy zůstat.

Vybudoval jsem na Bechyni i prosperující hospodářství, které mohlo konkurovat bratrovi, ale opět jsem byl mírný vůči poddaným. Však jen hlupák by se choval jako Krčín. A dokázal jsem, že dokážu vládnout nejenom sobě, ale i jiným. Vznikla tu i pověst o mém Frauзимору, který jsem měl celý pomilovat. No, možná to bylo ve filmu o mých údajných svatbách, co jsem organizoval, ale ve skutečnosti to byl jenom sbor komorných, který měl snad každý pán či paní. No a další na Krumlově a Třeboni byl čistě složen z pomocnic a důvěrníc mé ženy Kateřiny z Ludanic, která si ho sama vytvořila a vybrala (Frauзимor bylo z němčiny převzaté označení pro komnatu obývanou pouze ženami, později šlo tzv. družinu hradní či zámecké paní, složenou výhradně z žen a to buď sirot poddaných, měšťanských a panských dcer, které měli paní pomáhat jako služebnice a dostat

za to věno, vzdělání i výchovu, aby se mohly samy stát manželkami. Tuto svatbu pak kolikrát i paní sama domluvila, vybrala ženicha, poskytla věno a dokonce šla za svědkyni na svatbě nebo za kmotru prvnímu dítěti).

Ano, má žena Kateřina z Ludanic. Když jsem si ji bral, nebyla by podle dnešních měřítek vlastně zletilá. Podle těch mé doby zase až moc. A mně už bylo 40. Ale to bylo tehdy normální. Že nemůže takový vztah fungovat? Může! Kde je dobrá vůle, přijde i láska. A minimálně přátelský vztah si i tehdy lidé v nedobrovolných sňatcích dokázali vybudovat. A já Kateřinu miloval, i když to bylo křehké stvoření.

Měla podobný osud jako já, když jsem v jejím věku opustit studia a hledal cestu k životu. Kačenka byla sirotek a na jejím panství se přizívoval její poručník Zachariáš z Hradce i další příbuzní i nepříbuzní, kteří tu prostě prováděli Vám jistě známé finanční tunely. Dokonce ještě před převzetím panství naší rodinou, to stihli dokonale vybrakovat až bych řekl finančně poplenit. Bratr ale opět zaplatil dluhy panství a já si vymohl odškodnění a pohledávky po Zachariášovi a dalších rádoby správcích. Pak jsem se ho ujal a vybudoval tam přesně to, co bylo na Třeboni.

Poslední vladař: Smůla ale náš rod neopouštěla. Bratr se čtyřikrát oženil, ale nikdy nezplodil dědice. Tak zemřel a já převzal celé panství. I dluhy. Po jeho smrti se konečně dralo všechno bahno na povrch. Krčín nás vytuneloval. Bratr utratil příliš mnoho peněz na cesty a dary do Polska, když se pokoušel prosadit Habsburka na polský trůn, nebo se potom jím také stát. A do toho věřil příliš alchymistům a různým podloudníkům. Copak John Dee, ale jeho asistent Kelley byl vyuk. Můj bratr utratil několikanásobně větší obnos za alchymisty než císařská kancelář. Celkově desetinásobek dluhů, které jsem já měl dohromady za celý život udělal můj bratr nebo Krčín. Jak byl velký politik a diplomat, tak byl příliš důvěřivý člověk.

Bratra jsem ale nikdy nepřestal milovat. Po smrti jsem mu postavil celé mauzoleum a navázal jsem na jeho politiku v české konfesi. Snažil jsem se jako on o soužití katolíků a protestantů u nás. Však 88 procent lidí v českých zemích bylo protestantské víry, zbytek byli katolíci a židi...I když se zdá, že karty byly takto rozdány v náš prospěch, nebylo tomu tak. Nezapomínejte na to, že kdyby si císař vzpomněl a lusknul prsty, přišli by mu ochotně na pomoc jeho španělsťi katoličtí příbuzní na pomoc se žoldněři s půl Evropy a začala by jatka. Už nikdo nespočítá kolik odpadlíků katolické víry, Židů a Arabů nechal zabít jenom současník našich císařů Maxmiliána a Rudolfa, španělský Filip II. To samé mohlo nastat tady, jen si k tomu dopomoci silou.

Kateřina z Ludanic mi pomohla seznámit se s vírou Jednoty bratrské, kterou jsem po sňatku s ní přijal. Po smrti bratra a převzetí panství jsem si vybudoval na Rožmberku kunstkómoru se všemi technickými vychytávkami a vybudoval jsem vlastní rytířský řád. Šlo o řád lebky. Memento Mori – Pamatuj na smrt a Pamatuj na věčnost bylo naše heslo. Sám jsem nenosil jen tento řád, ale na pracovním stole měl jako symbol Mementa Mori lebku a další jsem nosil pod kabátem v podpaží už po své čtyřicítce. Řada lidí v mém věku v naší době byla už po smrti. Umíralo se tehdy hodně brzo a i já s ní musel počítat. Proto jsem se na to i tak důmyslně připravil, odevzdal život Bohu a smířil s osudem. Do tohoto řádu jsem přijal i členy příbuzenstva a okolí. Kromě myšlení na smrt jsme ale

také dávali dohromady veškeré technické, přírodní, filosofické a náboženské poznatky známé až do naší doby. Sám jsem byl velmistrem a po mé smrti se jí stal dědic mého panství Jan Jiří ze Švamberka a po něm syn Petr.

Už jsem mluvil o tom, že jsem Kateřinu miloval. Manželství jsme ale šťastné neměli. Říkal jsem, že byla křehké stvoření a to hlavně duševně. Trpěla depresemi, hysterickými záchvaty a jeden takový záchvat hysterie v roce 1594 způsobil, že už nebyla schopná se mnou intimně žít. Nebýt onoho již řečeného Fraucimoru, neměl by se o ní kdo postarat. Všechny členky Fraucimoru ale postupně odcházely až zbyla jediná. Jmenovala se Zuzana Vojířová a starala se o mou ženu až do její smrti, kdy jí prakticky celodenně dělala důvěrnici, společnici, služku i ošetřovatelku. Já z ní i na čas učinil hofmistryni a se zhoršujícím se stavem mé ženy jí i bohatě odměnil. Tak se začalo šuškat, že je to má milenka, ale nedejte na řeči. Já už byl příliš stár, v době kdy jsem jí dal titul hofmistryně jsem odjížděl do války s Turkem a několikrát jsem s ní snad povečeřel a pokud bylo nějaké povyražení, šlo o platonické vyznání starého muže, který už nemohl s hlubším vztahem počítat, ale jen se rozpomněl na mladá léta a rytířskou etiketu. Po smrti mé ženy už na mém dvoře nepobývala, protože tu její práce skončila. Já jí mohl jen zařídit dům v Soběslavi a před smrtí dvorec Ježov.

A jak už jsem řekl vícekrát, svoji ženu jsem miloval. Po její smrti jsem se vůbec stáhl do ústraní a zřekl se veřejného života kromě mé činnosti v oné konfesi. Dále jsem musel zaplatit řadu dluhů po bratrovi, a tak jsem prodal většinu panství. Panství se sice smršlo na třetinu, ale podařilo se mi ho udržet a zbavit dluhů. Prodal jsem i Bechyni, co jsem si pořídil za svoje a tak krásně přestavěl už za bratrova života. I naše hlavní sídlo Krumlov jsem prodal císaři kromě ještě Prachatic nebo našeho paláce v Praze.

Své sídlo jsem přenesl do Třeboně, kterou jsem opevnil podle nejmodernějších vzorů a nechal si postavit menší vojsko o síle 2000 mužů, aby bylo panství schopné vlastní obrany a ochrany (Třeboň byla ve své době skoro nedobytná). Přenesl jsem sem rodový archiv u Krumlova. Vybudoval knihovnu o několika desetitisících knih a pozval kronikáře Václava Březana, aby sepsal kroniku mou a staršího bratra Viléma.

Odhallil jsem i Krčínovy podvody a začal je napravovat. Založil jsem pro chudé špitál, dvakrát denně pro ně dal vyvařovat a finančně dotoval vzdělání poddaných. Díky známostem a konexím v zahraničí jsem mohl vybudovat takovou svoji zpravodajskou centrálu a nechával si doručovat noviny (tehdy letáky s nedůležitějšími informacemi o dění v dané zemi) z celé Evropy, abych si udržel přehled o dění hlavně co se katolického a protestantského tábora týče. Tak jsem věděl, kde se co šustne, kde je horká půda a kde naopak chladná i kde se něco nekalého chystá. Tak jsem mohl ochránit souvěrce i svou zemi před bezprávím a válkou.

Situace v Čechách byla ale také vážná a v roce 1602 se nebezpečně vyostřila. Císař do té doby podporující soužití katolíků a protestantů se začal klonit více ke katolicismu, a tak i obnovil starý habsburský mandát proti náboženským sektám. Tím se myslelo zákaz českobratrských bohoslužeb i uzavření jejich svatostánků. Mandát se sice v praxi uplatnil jen na panství nějakého

katolického pána a já i několik jiných pánů bratrské víry přijalo vyhnané kazatele a zajistilo jim živobytí na jejich panství, ale situace se vyhrotila.

Roku 1608 vypukl otevřený konflikt v dlouho doutnajícím sporu mezi Rudolfem a jeho bratrem Matyášem. Matyáš se postavil do čela císařské opozice moravských, rakouských a hlavně uherských stavů, které páčila záha z Rudolfovy rekatolizační politiky. Čeští stavové a s nimi i já jsme se postavili za císaře a požadovali jsme jediné, náboženskou svobodu. Matyáš nebyl jako Rudolf. I když jsem ho kdysi finančně podporoval, zjistil jsem, že je to typický mocichtivý dravec, který kvůli moci udělá vše, ale slovo udrží jak mu vyhovuje. Takový by byl pro nás horší než Rudolf.

K náboženské svobodě nakonec došlo. Bylo to roku 1609 Rudolfovým majestátem. Matyášova mise zkrachovala a díky podpoře stavů Rudolf alespoň polovinu říše zachránil. Neustaly ale špinavé politické machinace. Našel se falešný pamflet, který mě usvědčoval, že jsem se spikl proti císaři se zahraniční i domácí protihabsburskou opozicí. Byla to ale jen marná snaha císařských úředníků se mi pomstít.

Císař už ale ztrácel kontrolu nad svým jednáním a mající strach o své postavení a vědom si ztráty svých dosavadních držav, potichu jednal. Už v roce 1610 se mi doneslo k mému sluchu, že se Rudolf chystá k převzetí absolutní moci a kontroly v Čechách za pomoci cizího vojska. Předem jsem své stavovské druhy varoval, ale nikdy na mě nedal. Rudolf své bratranci, pasovskému biskupovi Leopoldovi potají oznámil, že má verbovat armádu. Armáda pasovských měla vyřešit soukromé spory biskupa Leopolda, nebo jít na Matyáše do Uher. Ve skutečnosti ale mělo jít do Prahy, provést mocenský převrat, zajmout stavovské šlechtice a pak je nechat na Rudolfův rozkaz popravit.

Vše zhatila jedna věc. 28. ledna jsem byl upozorněn listem velitele Pasovských Raméeho, že mám jeho mužům poskytnout volný průchod svým panstvím. Tak jsem varoval kolegy v Praze. Neudělali nic. Já se ale na ty dobytky připravil. Když se zmocnili Krumlova, byl už jsem opevněn a připraven v Třeboni. Ubránili jsme se. Pasovští museli dobýt a trvale kontrolovat Budějovice a Tábor, aby mohli dál.

V Praze to ale zahráli skvěle. Já proléval krev i přes bolesti močových kamenů (co chcete, bylo mi už 72) a náhodou byl pasovský biskup na návštěvě u bratrance Rudly. A prý se mu náhodou splášlo vojsko, a tak je musí uklidnit, ale že zrovna až když byli u Berouna, co? Ti požadovali žold. Žold také dostali, už předem domluvenou Prahu. Nejdříve zmátl Leopold po návratu do Prahy české stavy. Řekl jim, že prostě Pasovští odtáhnou, když jim nebude kladen odpor. Místo toho se ta banda hrdlořezů přesunula na Bílou horu a vzala Prahu útokem. Újezdskou bránou se dostala na Malou stranu a začala tu drancovat. Jejich výkonnost vzala za své hned potom, co začali rabovat, a přitom jich zmasakrovali Pražané víc, než kdyby ta soldateska skutečně bojovala.

Pasovští se snažili dostat i přes Karlův most, ale zabránila jim v tom domobrana měšťanů, jezuitská kolej i strážní českých stavů. Rudolf, nejdříve se tvářící jako jednatel míru, odhalil svou pravou tvář a oznámil, že nechá Staré a Nové město ostřelovat z děl, pokud tam nepustí

Pasovské. Hrozeb se vzdal, až když sami měšťané namířili něco ukořistěných děl na Hrad. Pasovští museli odejít. Do Prahy přišel Matyáš s vojskem a zbavil Rudolfa vši zbylé moci. Rudolf už se jen mohl titulovat římským císařem.

Jenže co s ustupujícím a plenícím vojskem v zemi? Musel jsem se mu znovu postavit. Najal jsem další žoldáky ze svého i půjček. Dokonce jsem některé Pasovské přetáhl na svou stranu. U Třeboně jsem je nechal dojít až k obrannému valu a skoro je tu rozstřílel. Na 1400 jich prý zůstalo ležet pod hradbami. Jenže pomoc od pánů ani nového krále nikde. Ano, poslali několik oddílů, které zabránily tomu, aby mi prokopali hráze rybníků a zaplavili Třeboň, ale to bylo všechno. Žádná větší akce. Tak jsem začal vyjednávat. Pasovští souhlasili, že odejdou za 173 000 zlatých. 100 000 jsem ale musel zaplatit já. I přes zásluhy jsem to byl zase já, kdo šel s kůží na trh. Obětoval jsem „Rožmberský poklad“ a znovu si půjčil. Oficiálně to byla půjčka, ale bylo mi jasné, že ty peníze neuvidím nikdy zpátky. To je tak, když půjčujete panovnickému domu. Alespoň jsem zachránil své poddané od dalšího plenění. To ale byla má poslední radost. Dluhů jsem se už nezbavil a neměl jsem na to věru ani čas. 6. listopadu 1611 jsem vydechl naposledy.

Náhrobní deska rožmberské hrobky ve Vyšším Brodě

Epilog: Panství i z dluhy dostal z převážné části Jan Jiří ze Švamberka. Rožmberk ale dostal syn mého švagra Jan Zrínský. Tak zněla má závěť. Jan Jiří ze Švamberka po sobě zanechal syna Petra. Za jeho činnost ve stavovském povstání ale přišli Švamberkové o majetek i čest. Majetek se pak rozdělil mezi novou pobělohorskou šlechtu Buqoyů, Eggenberků a Schwarzenberků. I Rožmberk, protože po Zrínském ho dostali právě Švamberkové, kteří vše

ztratili po onom povstání. Byl zrušen i řád lebků, jehož vedení převzali právě Švamberkové. Obnoven byl až v nedávných letech.

Zdroje: Čech, Zdeněk a kol.: Drsný střed Evropy

Janáček, Josef: Rudolf II. A jeho doba

Liška, Vladimír: Záhadné postavy českých dějin

Stanislav Jalovec